

**Huomattava lisä
itämerensuomalaisten kielten tuntemukseen.**

Lyydiläismurteiden sanakirja. Ainekset keränneet KAI DONNER, JALO KALIMA, LAURI KETTUNEN, JUHO KUJOLA, HEIKKI OJANSUU, ELVI PAKARINEN, Y. H. TOIVONEN ja E. A. TUNKELO. Toimittanut ja julkaissut JUHO KUJOLA. *Lexica Societatis Fenno-ugricae IX.* Helsinki 1944. Suomalais-ugrilainen Seura. Hinta mk. 700: —.

Vuoden alkupuolella valmistui painosta Suomalais-ugrilaisen Seuran sanakirjojen IX osana Lyydiläismurteiden sanakirja, joka yli 500 sivun

laajuisena suurteoksena antaa tutkijoille paljon ensiarvoista ainesta tästä tieteessämme vain vähän viljellystä murteiden ryhmästä ja siten tuo huomattavan lisän itämerensuomalaisten kielten tuntemukseen. Teoksen ilmestyminen on uusi osoitus siitä pitkälle tähtäävästä voimaperäisestä työstä, mitä Suomalais-ugrilainen Seura sukukieltemme tutkimuksen edistämiseksi on uupumattomasti suorittanut. Olosuhteiden pakosta tämä työ on viime vuosikymmeninä ollut pääasiallisesti ennen koottujen ainesten selvittelyä ja julkisuuteen saattamista. Vaikeudet ovat olleet monet, mutta yhä uusiin tuloksiin on silti päästy. Kieltämättömiä haittoja on ollut siitä, ettei aineiden lisäkeruuseen ja tarkistukseen kieliyhteisöjen omassa piirissä ole ollut tilaisuutta. Tämä seikka on myös lyydiläisiin kohdistuvalle tutkimukselle ollut esteenä, ja tämä muistaen on nyt valmistunutta sanakirjaakin arvioitava.

Lyydiläismurteiden sanakirjan on toimittanut ja julkaissut lehtori Juho Kujola, joka jo niin aikaisin kuin kesällä 1909 lyydiläisalueelle tekemällensä stipendiaattimatalla on varsin tarkoin perehtynyt moniin siellä puhuttuihin murteisiin. Lehtori Kujolan aineksia näyttää sanakirjassa olevankin runsaasti. Muu aineisto on kerätty Suomeen saapuneilta lyydiläispakolaisilta pääasiallisesti 1920-luvun alkuvuosina, ja vaikka tällainen sanastustyö on paljon vaikeampaa kuin kieliyhteisön omassa elämänpiirissä suoritettava keruu, aineisto on kuitenkin tarkka ja monipuolinen. Kerääjien pelkkä nimiluettelo — joukossa viisi professoria — on jo taakeena työn laadullisesta pätevydestä. Kun lyydiläismurteiden keskinäiset eroavuudet ovat suuret, on sanakirjassa kunkin sanan kohdalla täytynyt sovituin lyhennysmerkein osoittaa sanan muistiinmerkitsemispaikat. Tällöin on käytetty kylien nimiä eikä kuntien, sillä kuten toimittaja alkulauseessa huomauttaa, saman kunnan eri kylien murteet eroavat toisistaan. Yksi erehdys on toimittajalle kuitenkin sattunut. Kn-lyhennysmerkillä osoitettuun Kenjärven murteeseen on laskettu kuuluvaksi kahdelta kielenoppaalta, Aññi Dorofejevalta ja Semen Kukšinaiselta saatu aineisto. Aññi Dorofejeva on kuitenkin tämän kirjoittajalle antamiensa tietojen mukaan syntyperäisiä Haljāven kylän asukkaita, o. s. Godarjev eli Huota inen, ja asunut ennen Suomeen muuttoaan Keñakan kylässä. Hänen puhumansa murre on Haljärven murretta, joka mm. s:n ja pääpainottomien tavujen ÷:n edustuksessa ratkaisevasti poikkeaa Semen Kukšinaisen käyttämästä Kenjärven Länsikylän murteesta. Virhe johtuu siitä, että Aññi Dorofejeva on prof. Ojansuulle nähtävästi vain likimäärin ilmoittanut kotipaikkansa eikä leht. Kujolalla ole ollut tilaisuutta tiedon tarkistamiseen. Kun mainituista murteista saatua aineistoa kuitenkin on vähänlaisesti koko sanastoon verrattuna, virhe ei kokonaisuudessaankaan paljoa vaikuta.

Hakusanoja on Lyydiläismurteiden sanakirjassa n. 8,000. Tämä luku ei kuitenkaan vielä sinänsä osoita teoksessa esitetyn aineiston määrää, sillä monien sanojen selittäminen on vaatinut varsin perusteellisen sana-artikkelin. Esimerkein valaistuna on esitetty sanojen taivutuksessa murteittain ilmenevät eroavuudet samoin kuin eri merkitykset ja merkitysvivahdukset. Fraseologista ainesta artikkeleissa on runsaasti. Venäläisperäisistä sanoista on mainittu originaalit, ja vaikeasti selitettävien sanojen kohdalla on viitattu kansatieteelliseen kirjallisuuteen. Tarkkaa-

vainen lukija voi sana-artikkeleista löytää lisäksi myös kansantapoja ja -uskomuksia sisältäviä arvokkaita tietoja. Näin ollen voi vain toivoa, että sanakirja laajan käyttöarvonsa vuoksi saavuttaisi alan tutkijoiden suosiollisen vastaanoton.

Toimitustyö on suoritettu huolellisesti ja täsmällisesti, mutta kun on kysymys laajasta teoksesta, voi sen tekstistä löytää myös pieniä muistutuksen aiheita. Eri kerääjien käyttämässä merkitsemistavassa on ollut jonkin verran erilaisuutta, mitä toimittaja ei ole halunnut tyystin tasoittaa. Johdonmukaisuuden saavuttamiseksi olisi eräissä tapauksissa kuitenkin voitu mennä pitemmälle kuin on tapahtunut. Niinpä regressiivisen assimilaation vaikutus on yleensä otettu huomioon, esim. *kantsuon* (B Td) — — nilkkajänne, *lankkerä* (Td) — — lankakerä, mutta on myös sellaisia merkintöjä kuin Kn *längpü* — — länkipuu, länki, *süöndkurku* (N) ruokatorvi, B *vïssadad* viisisataa jne. Kun kuitenkin tähän samoin kuin moniin muihinkin merkitsemistapaa koskeviin seikkoihin nähdään voidaan huomauttaa, että uskollisuus alkuperäisille merkinnöille näennäisistä ristiriitaisuuksistakin huolimatta on tieteellisessä sanakirjassa pikemmin ansio kuin haitta, ei toimittajaa sovi varovaisuudesta moittia, varsinkaan kun tilaisuutta tarkistussanastukseen ei ollut. Sanojen merkityksen määrittely on kohdalleen osunut. Pienenä huomaamattomuutena voidaan mainita sana *sappasainē* (N) vienankarjalainen, minkä oikea selitys olisi 'lyydiläisalueen pohjois- ja osaksi länsipuolella (Koikarin ja Pyhäniemen tienoilla) asuva karjalainen'.

Lyydiläismurteet ovat olleet karjala-aunuksen jatkuvan vaikutuksen alaisina. Erikoisesti muutamissa rajamurteissa on tämän johdosta varsin paljon läntisiä lainasanoja, jotka eivät ole äänteellisesti mukautuneet paikalliseen murteeseen. Lyydiläismurteiden sanakirjan tarkoituksena ei ole ollut esittää näitä sanoja, ja huolellisesti niitä on kartettukin. Eräänä esimerkkinä voidaan kuitenkin mainita *kondienviivu* (B) niittyvilla (eriphorum sp.), mitä lyydissä äänteellisesti vastaisi *koñdiañviñ*.

Painovirheiltä teos on miltei tyyten säästynyt. Sellainen hakusanassa esiintyvä virheellisyys kuin *šoba* pro *soba* ei johtane ketään harhaan, kun artikkelissa kuitenkin on aina oikea muoto *soba*.

Huomautukset, jotka edellä on tehty, ovat kovin vähäisiä sanakirjan epäämättömiin ansioihin verrattuina. Toimittajalle ja julkaisijalle samoin kuin keräystyössä mukana olleille on laskettava suureksi saavutukseksi, että näin runsaasti lyydiläismurteiden sanastoa ja lyydiläisväestön ominta henkistä pääomaa on täten saatu tiedettä palvelemaan. Luonnollisesti olisi ollut parempi, jos lyydiläisalueen eri puolilla olisi voitu ennen sanakirjatyön alkamista suorittaa perusteellista sanastonkeruuta. Nyt ilmes-tyneestä sanakirjasta puuttuvat kokonaan mm. Rutšan eli Lohmoiojan ja Järventakuisen erikoispiirteiset sanastot, ja vain perin vähäiselle osalle on jäänyt Kuujärven aineisto, jolla kuitenkin on lyydin ja vepsän tutkimisen kannalta mitä suurin merkitys. Mutta tästäkin huolimatta Lyydiläismurteiden sanakirja siinä muodossansa, missä se on tullut julkisuuteen, on välttämätön ja korvaamaton apuväline lähisukukieltemme tutkijoille, samalla kun se on mahtava monumentti *lūdikoiksi* itseään nimittävälle, lukumäärältään vähäiselle heimolaisryhmällemme.

Aimo Turunen.